

ТМ	Г. XXVIII	Бр. 2	Стр. 847 - 858	Ниш	април - јун	2004.
----	-----------	-------	----------------	-----	-------------	-------

UDK 81:39(=163.41)(439)
81:572(=163.41)(439)

Прегледни чланак
Примљено: 05.12.2003.

Биљана Сикимић
Балканолошки институт САНУ
Београд

АКТУЕЛНА ТЕРЕНСКА ИСТРАЖИВАЊА ДИЈАСПОРЕ: СРБИ У МАЂАРСКОЈ*

Резиме

На примерима са теренских истраживања Срба у Мађарској рад илуструје тешкоће у комуникацији на релацији истраживач – саговорник.

Кључне речи: дијаспора, етнолингвистика, антрополошка лингвистика, транскрипт

Дијаспора: ограничења

Питање постављено у наслову – теренска истраживања дијаспоре – отворило је низ додатних проблема са неизвесним решењима. Покушај да се одговори на прво, почетно питање: чему теренска истраживања дијаспоре данас, на почетку новог миленијума, у први план истиче чињеницу да се заправо ради о отварању једне нове научне области у нашој средини. Наиме, актуелна политичка ситуација поставила је пред читав низ хуманистичких дисциплина проблем Срба као аутохтоне дијаспоре (Срба или Црногораца у Белој Крајини, Хрватској, Мађарској, Румунији, Македонији и Албанији). Свест о

Biljana.Sikimic@sanu.ac.yu

* Овај прилог је резултат рада на пројекту "Етнолингвистичка и социоллингвистичка истраживања избеглица и мултиетничких заједница на Балкану", који под бројем 2167 финансира Министарство за науку, технологију и развој Републике Србије.

комплексности и ургентности решавања овог питања, поред критичког увида у стање ствари, намеће и хитно осавремењивање (и убрзавање) досадашњих научних истраживачких метода.

Срби на Чепелској ади: специфична органичења

Сложена дијалектолошка слика српских говора у Мађарској солидно и поуздано је описана; као полазиште за даља истраживања постоји низ специјализованих микростудија појединих насеља, све до обимних синтеза.¹ Слична је ситуација са етнографским изворима; етнологска и антрополошка истраживања и даље теку (у Београду се етнологским проблемима Срба у Мађарској бави истраживачки тим Етнографског института САНУ; у оквиру САНУ од 1987. повремено излази и специјализовани "Сентандрејски зборник").² Балканолошки институт САНУ има дугачку традицију истраживања Срба у дијаспори, пре свега у радовима из области историје уметности, аутора Динка Давидова, а у новије време тим овог института укључен је и у теренска истраживања.³

Овај прилог се заснива на искуству са теренских етнолингвистичких истраживања, обављених током септембра 2001. у селима на Чепелској ади – Ловра (Lórév) и Чип (Szigetcsép)⁴, а током децембра 2002. у насељу Медина, жупанија Толнај⁵. Примењена интердис-

¹ Преглед лингвистичких истраживања в. у: Miloradović 2002 и Степановић 2003. Ту су, пре свега, незаобилазни радови Предрага Степановића, затим – Павла Ивића, Софије Ракић-Милорадовић, Мирослава Николића, Наталије Петровић и других истраживача. Село Ловра репрезентује српске говоре у Мађарској у Општесловенском дијалектолошком атласу, па је ово насеље уклопљено у низ дијалектолошких публикација од општесловенског значаја.

² Преглед етнографских радова о Србима у Мађарској в. у: Дрљача 2003 и Сикимић 2003а. Етнографска и фолклорна грађа, али и озбиљне етнологске студије, објављиване су углавном у Мађарској. Ту су, између осталог, десет бројева будимпештанског часописа "Етнографија Јужних Словена у Мађарској", почев од 1975. године; овај угледни часопис од деведесетих година настављају две одвојене публикације – "Етнографија Хрвата у Мађарској" и "Етнографија Срба у Мађарској".

³ На Балканолошком институту САНУ у Београду у току је израда етнолингвистичке монографије "Срби на Чепелској ади", коауторски рад Биљане Сикимић и Марије Илић. Теренска истраживања Чипа, Ловре и Медине омогућила је Српска самоуправа у Мађарској. У оквиру истог пројекта Балканолошког института САНУ истраживана је и актуелна ситуација код Срба у Белој Крајини, уп. Petrović 2003.

⁴ Теренска истраживања обавиле су Марија Илић, Марија Вучковић и Биљана Сикимић, уп. Sikimić 2001 и Пић 2003. Први резултати ових истраживања саопштени су у: Илић 2003 и Сикимић 2003а.

⁵ Уп. Sikimić 2002.

циплинарна методологија у теренском раду омогућила је истовремено прикупљање дијалектолошке и етнографске грађе, као и добар увид у актуелну социолингвистичку ситуацију. Разговори са Србима у ова три насеља вођени су углавном на теме из области духовне културе: о обичајима из животног циклуса и календарским празницима. Питања усмерена на реконструкцију некадашњег стања традиционалне културе корелирала су са дијалектолошким захтевима за добијање што архаичније језичке грађе. Узгредно су добијени подаци и о вероватно сасвим рецентним обичајима, развијеним под утицајем локалне мађарске културе (као што су то, истина околишно, мајско дрво или венац на кућним вратима за Адвент, односно маскирани опход села током свињокоља у Медини). Претходна етнологска теренска истраживања овог терена, истраживања београдског етнолога Младене Прелић, са лингвистичке стране осветлила су махом проблеме српско-мађарског билингвизма у Ловри (Прелић 1995:146–146; 1997:31–33, Прелић 2001). Насеље Чип на Чепелској ади и, од релативно компактне српске заједнице удаљена, Медина су данас мултиетничке и мултиконфесионалне заједнице; у оба ова насеља, као и другим насељима у којима су радили други истраживачи, као што је на пример Батања, потребно је истражити и механизме вишејезичности. Једносмерни билингвизам Ловре данас – треба супротставити интерактивном мултилингвизму (српски, мађарски, немачки, односно румунски) у другим насељима. Следећи круг истраживаних питања на Чепелској ади тицао се проблема диглосије.⁶ По броју говорника већи – шумадијско-војвођански дијалекат, који је истовремено и стандардни говор Београда, знатно је утицао на данашњи лик осталих српских говора у Мађарској; тако је нпр. мала косовско-ресавска енклава у Чобанцу данас потпуно променила свој некадашњи дијалекатски лик.

Занимљиви резултати добијени су на терену са становишта перцептивне дијалектологије (у нашој лингвистици потпуно занемарене дисциплине), која води рачуна о информаторовом личном виђењу локалних говора. Становници Ловре и Чипа, упитани да сами процене језичке разлике у ова два суседна села, разлике виде само на лексичком нивоу, односно у појединим терминима (на пример, да се у Ловри каже: *штенцел*, а у Чипу: *јанкел*). Са становишта класичне дијалектологије (код нас, иначе, статичне и дескриптивне) – разлике су у мањем броју јекавизама у Чипу (уп. Сикимић 2003а).

⁶ Етнологи сматрају да су ограничено разумевање стандардног језика, као и разлике у менталитету, неки од узрока амбивалентног става према Србима из матичне земље (Прелић 1995:135, Прелић 2001).

Могућности: антрополошка лингвистика

Савремена западна антрополошка лингвистика, као интердисциплинарна наука, посвећена је истраживању језика као извора културе и говору као културној пракси. Понешто од историје ове дисциплине одражавају осцилације бројних термина који нису увек синонимни; тако су у употреби: лингвистичка антропологија, антрополошка лингвистика, етнолингвистика и социоллингвистика. У новије време, у оквиру лингвистичке антропологије развија се истраживање језичке социјализације, језичке димензије моћи и мултилингвизма. Са методолошког становишта пожељно је исцрпно документовање свега онога што испитаници говоре током својих свакодневних активности. Документовање подразумева аудиовизуелно снимање⁷, коментарисане транскрипте и интервјуе. Транскрипт се у лингвистичкој антропологији схвата као апстракција, фиксирање нечега што се по својој природи мења – или се мењало – кроз простор и време. Како постоји више начина транскрипције говора и невербалне комуникације, за истраживача је важно да изабере најпогоднији – у складу са својим истраживачким циљевима и потребама. На пример, за граматичку анализу потребни су дословни транскрипти; за анализу односа говора и просторне организације догађаја пресудна је визуелна репрезентација; акцензован и транскрипт уз фонетске симболе погодан је за лингвисте, али ће другим корисницима бити тежак за дешифровање. Потпуни транскрипт разговора може понекад бити непогодан за интерпретацију, али ипак открива појаве које би на други начин биле пропуштене.

Могућности: етнолингвистика

У савременој српској дијалектолошкој пракси уобичајени *дијалекатски текст* претендује да пружи аутентичну, прецизну слику стања неког идиолекта која углавном није усмеравана од стране истраживача, а може бити и снимак спонтане конверзације два компетентна информатора. У транскрипту недостаје информација о језичкој интерференцији између истраживача и информатора; њихов дијалог је вештачки претворен у монолог. И савремена етнографија инсистира на дословном цитирању садржаја разговора са информато-

⁷ Савремено аудиовизуелно документовање неизбежно задире у човекову приватност. Ова чињеница обавезује истраживаче да стално имају у виду друштвену и етичку димензију свог теренског истраживања. Однос између истраживача и информатора веома је деликатан и захтева узајамно поштовање и поштење. Како је циљ самог истраживања боље разумевање језика и културе, и истраживачев рад мора бити вођен искључиво жељом за побољшањем комуникације преко постојећих друштвених и културних граница и баријера.

ром. Такви *етнографски текстови* (у које спадају и аутобиографски/биографски искази) углавном су обрађени без дијалектолошког предзнања и често језички накнадно дотеривани, па нису погодни за каснију лингвистичку анализу. *Етнодијалекатски текст* је транскрипт теренског разговора вођеног тако да садржи информаторову личну интерпретацију неког дела традиционалне културе, укључује и његове ставове, размишљања, оцене, али истовремено "открива" и самог истраживача. Тиме је омогућено праћење индивидуалних конотација (а збир више оваквих индивидуалних конотација пружа објективну слику, условно речено – "наивне" слике света), али и увек присутних интерференција на релацији истраживач – саговорник. Новија, код нас објављена, етнолингвистичка истраживања⁸ уочавају могућност успостављања временске релације између "ја сада" и "неко други некада", али и синхроне, просторне релације између "ја сада" и "неко други сада"; преузимају се и методолошка искуства антрополошке лингвистике у раду са језицима у нестајању, као што је, на пример, апликација концепта "идеолошких чворишта".⁹ У методолошком погледу веома су корисна и новија истраживања аутохтоних мањина у Србији и Црној Гори, јер су проблеми које треба савладати методолошки међусобно упоредиви.¹⁰

Како се број могућих саговорника на терену неминовно и убрзано смањује, истраживач данас нема велике могућности да изабере дијалектолошки најпоузданијег. Дијалектолошки компетентан информатор не мора да буде истовремено погодан и за етнолингвистички рад: за етнолингвистичке потребе битно је његово познавање локалне традицијске културе. Он не мора давати у класичном смислу "поуздану" дијалектолошку информацију. Етнолингвистички подаци, како у раду са дијаспором, тако и у земљи, добијају се данас

⁸ Основни концепти руске етнолингвистичке школе данас су доступни у програмском чланку Светлане Толстој (Толстој 2002), а домети етнолингвистике у Србији, која се развијала под директним утицајем руске и пољске школе, сумирани су у раду: Пић 2002. Нека теоријске допуне изнете су у радовима: Сикимић 2002а и Сикимић 2003.

⁹ У овом методолошком смислу посебно су илустративни радови Тање Петровић, уп. посебно Петровић 2002, 2003а и 2003б. Овде се постулати наше антрополошке лингвистике и етнолингвистике приближавају истраживањима наших антрополога. Наиме, антрополози су током истраживања Срба у Батањи проблем етничког идентитета у друштвеној комуникацији посматрали на релацијама *ми : они*. У оквиру ових релација рефлектују се међуетнички односи, однос потомака и предака, и однос матице и дијаспоре. Ова дистинкција се прати кроз конфесионални, идеолошки, социјални, економски и политички дискурс (Лукић-Крстановић 2003:129).

¹⁰ Пре свега треба указати на резултате истраживања Хрвата кајкаваца у Банату (Vučković 2000, 2001, 2003), али и – Срба на Косову данас (нпр.: Илић et al. 2003, Сикимић 2003).

методом реконструкције, на основу сећања неколико информатора. Често је такав, реконструисани податак, добијен од жене која сада живи у другом месту – поузданији од података добијених на лицу места, а понекад је и једини расположиви – за њено родно место. Будућа класична дијалектолошка истраживања ће и у југославици неминовно морати да прате промене у народним говорима, па је очекивано да имају и етнолингвистичку и/или социolingвистичку оријентацију.

Субјективна ограничења: истраживач и информатор

За илустровање теренских замки које поставља рад у блиској, али ипак битно различитој средини, као што је то српска дијаспора у Мађарској, може се поћи од савременог антрополошког концепта "објективације" испитаника (а не, како је то често уобичајено – "опсервације" испитаника).¹¹ Материјал, којим се у наставку илуструју субјективна ограничења самог истраживача, снимљен је у селу Ловра. Разговор је водила Биљана Сикимић, а имена саговорника из Ловре намерно су изостављена. Субјективна ограничења истраживача који потиче из средине коју истражује, истраживача – инсајдера, свакако нису лингвистичке природе; она се одражавају на нивоу методологије теренског рада (почевши од избора саговорника до начина вођења разговара) и интерпретације грађе, због непостојања критичке и емотивне дистанце према истраживаном предмету.

1. Интерференција

1.1. Индуковање неодговарајућег термина

Веома се ретко дешава у пракси да је истраживач изворни носилац истраживаног говора и истовремено локалне традицијске културе; то је скоро искључено приликом истраживања дијаспоре. Како скоро редовно саговорник спонтано понавља део истраживачевог питања, он ће нехотице употребити језичку конструкцију коју му намеће истраживач. У првом примеру транскрипт региструје употребу дијалекатског термина, али истраживач касније током разговара, да би појаснио проблем, користи синонимну конструкцију која одговара стандардном говору и тиме утиче на саговорника да и сам употреби исту конструкцију, коју иначе спонтано не би употребио (*дијал. текем људи* : стандардно *само мушкарци*):

¹¹ Уп. нпр. Bourdieu 2003. О основним обележјима свакидашње разговорне праксе, природне конверзације, као прототипу језичке употребе в. детаљније у: Stević 1997.

И онда то извади и онда се закитили с-отим, људи, *текем људи* то. (А жене?) Не. (Зашто?) Па сад, нису, не. (Са том копривом што је била у води?) У води, с-отим се умило, умило се у тој коприви, онда умило, коприву не метеш на лице, тек тако метнеш коприву, мало умијеш се, тек обичаја ради. (Да ли се казало нешто?) Не. (У Калазу или овде у Ловри?) И овде то ради се, и тамо то исто. (Исто су се мушкарци и овде китили и тамо?) И-тамо се китили, да. О-тог метну за шешир, ха, ха! (И то *само мушкарци*?) *Само мушкарци*, да.

Носиоцу стандардног српског језика веома је тешко да унапред зна конкретни локални термин или термилошку синтагму из домена духовне културе и да то употреби приликом постављања питања:

(Породица му је *подигла цркву*?) *Подигли ту цркву*, и спаилук је увек сваке године одржавао спомен службу

(Јесу ли се за то посебно облачили или *обично*?) *Обично*, ко на светац.

(Како је некад било на Богојављење? Да ли *се ишло* на Дунав?) *Ишло се*, раније, за моје време *се ишло*.

(А шта се за Богојављење спремало од хране? Да ли је неко *је-ло било обавезно*?) Ја се не-сећам. – *Не, није било обавезно*.

Па дошли код моје маме па кад видла женско не пустила унутра. (*То није добро*?) *Није добро*, то је, тек мушке примили. Зато, каже, кад имаш воћку, па много пилића – имо си доброг положеника, тако се зову – положници.

Тако исекли, и тако напојили, покиселили и то појела марва. (То се подкисели, а не оде се да се благосиља у шталу?) Честитају, зато, честита се, да. (*Ко то ради*?) *Домаћин, то све домаћин ради*.

1.2. Корекција

Саговорник некада одмах "исправља" истраживача, ако је унапред упозорен да се од њега очекује да користи локални говор.

(Шта се ради на *Светог Игњата*?) *Свети Игњатије*? И онда се жарило.

1.3. Етнолошко/дијалекатско знање

Када је истраживач унапред припремљен, код одређених семантичких питања, може директно употребити тражени термин.

(Шта се причало, ко води те градоносне облаке? *Јесте чули за татоша*?) *За татоша сам чуо*. (*Шта се причало за татоша*?) *Да татош носи те облаке*, прије, кад сам дете био, сад не.

До прилагођавања саговорнику долази и током самог разговора, када истраживач активно усваја локални говор.

И онда то исекли и с-отим напојили *марву*. Не свињама, не – кравама и теладма. (*Рогата марва?*) *Рогата марва*, да.

2. Метатекстуални коментар

Саговорник у дијаспори свестан је разлика свог и истраживачевог говора. Чест је зато његов искорак из основног текста у метатекстуални коментар, најчешће тумачење термина или израза за које претпоставља да их истраживач не разуме, или просто проверавање да ли комуникација неометано тече.¹² Метатекстуални искази којима се сигнализира претпостављени непознати термин, у Ловри истовремено откривају и несигурност у своје знање "српског" језика, где се истраживач из Београда доживљава као језички арбитар: *у атару, како ли се српски каже; ил уља, како ви кажете*.

И светило се Велики четвртак, од Великог четвртка до Спасова није слободно било радити напољу осим села, *у атару, како ли се српски каже. (Како ви кажете?) У атару*, јел ако је когођ отишо да ради физичне послове, парасници.

Зато што све то падне у Божићни пост, знате, онда зато тај дан онда пости се, истрва човек, неће му ништа бити. Има доброг *олаја, ил зејтина, ил уља, како ви кажете*.

Онда се поји Рождество Ристово, и онда се тако штркне, тако слама се мете по целим стану, нема тепих, покупим ја, и онда тако мете се и прије то жене, и онда се свети кућа са *орошцима, добро? Како се зове*.

И на Велики Петак коприва се прије, коприва узбрали, тако одсекли и с-отим се метли *у лавор, знате шта је лавор, је л те*, у то метли коприву у тим суду да будеш фришак онако ко коприва

Када саговорник претпоставља да су истраживачу неке речи непознате, он их аутоматски преводи на "стандардни" језик.

Онда се поји Рождество Ристово, *и онда се тако штркне, тако слама се мете по целим стану*, нема тепих, покупим ја, и онда тако мете се и прије то жене, и онда се свети кућа са *орошцима, добро? Како се зове*.

3. Дескрипција акционог кода

Како се у етнолингвистици огроман део грађе заснива на реконструкцији, односно на усменим исказима саговорника, одређени сложени ритуали тешко да могу бити добро документовани са етно-

¹² Уп. и примере из стандардног разговорног језика где се страна или непозната реч сигнализира посебним типом метајезичког окружења: звучне паузе, показне заменице све до метатекстуалних исказа (Половина 1996:63–64).

графског становишта. Ипак, овакви искази, који описују одређени сложени акциони код, предмет су интересовања лингвистичке антропологије. "Објективни" опис неког ритуала који припада традицијској култури замењује тако лична интерпретација, па је од значаја и намерно прећуткивање или спонатно изостављање неког детаља.¹³ Јасно је да се "објективни" опис неког ритуала или догађаја са сложеним акционим кодом може добити само употребом камере (аудиовизуелном методом).

И онда се свети кућа са орошцима, добро? Како се зове. И онда, тако да орошке узме три: "У име оца и Сина и Свјатаго Дуа, амин", онда опет тако три орошка. (Имате у руци три орошка?) Има девет, по трипут, трипут треба посветити кућу. (Колико држите у руци орошака?) Девет. (Девет у руци?) Да, да. Имам кад метнем тако у салвету па тако да не пада на-земљу и онда се свети. И онда то оставите на земљи. (Од девет орошака вадите три по три?) Не кажем добро, по једно. Три орошка свега, трипут се свети. Ја сам много казала девет, није девет. (Држите у левој руци?) Да три орошка држим и онда с десном руком се, овај, свети: "У име оца и сина и свјатаго Дуа, амин", онда опет "У име Оца и Сина и Свјатаго Духа", сад ми син то ради и деца и онда тако. (И три орошке тако баците?) И онда то остане на земљи. (А четврти угао не?) Нема ништа. (Како бацате, у један угао, у други?) Да, овако кад се уђе од врати: "Во имје Оца и Сина и Свјатаго Духа, амин" (Како, доле?) Двапут. Доле, да. (Прва рука иде право?) Да, у право. (Онда десно?) "Во имја Оца и Сина и Свјатаго Духа, амин» (Па лево? На реч "духа"?) Кад кажеш "Духа, амин", онда бациш доле. (И три пута тако?) Да, тако трипут. Ти орошци остану на слами, да то доле, та једна ту, једна ту, онда тако.

4. Емотивне реакције

4.1. Негативне

Покушај да се саговорник наведе да говори о општим, хабитуалним радњама у прошлости може да изазове негативне емотивне

¹³ Транскрипт треба да открије и чворишта "тишине", која настају на релацији истраживач : информатор. Kuzon 1998 подразумева да је чвориштем "тишине" говорник – или не-говорник – предузео одговорни чин: до чворишно маркираног одговора воде два пута: присуство и не-присуство. "Присуство" подразумева говор и знање или непостојање знања. Одговарањем на питање адресат сигнализира присуство, било да одговори неким садржајем, било одговором "не знам". Чвориште "не присуства" подразумева говор (одбијање да се одговори, али и одговор) и "тишину" која је или интенционална или не-интенционална због психолошких инхибиција.

реакције, онда када се ово сећање конкретизује на некадашње примере личне или породичне среће.

Ондак Бадње вече унесе се, уђе се унутра, поји се Рождество Ристово и Слава во вишњи (*саговорник плаче*), то ми је најтеже, знате, то мој муж страшно је био православан, велик Србин, он тако све то, он ни једном Бога није псовао, он никад ништа. Кад ја бесна сам била, ти ћути, увек казо сиромаша покојни папа: "Остави је, она то каже, она не каже од срца то".

Тако да, овај, па тако уђе се, дочека се на-прагу са свећом и сад ови два унука и син донесу сламу. Дођу: "Добро вече, честитамо вам Бадње вече да више буде, да дочекаш, мајко, да будеш жива и здрава, с нама да будеш", и ондак носи сламу, онда се поји Рождество Ристово (*саговорник плаче*)

4.2. Позитивне

Дешава се и да саговорникова позитивна реакција, као што је на пример смех, некада није у складу са истраживачевим поимањем смешног или веселог.

И онда то извади и онда се закинули с-отим, људи, текем људи то. (А жене?) Не. (Зашто?) Па сад, нису, не. (Са том копривом што је била у води?) У води, с-отим се умило, умило се у тој коприви, онда умило, коприву не метеш на лице, тек тако метнеш коприву, мало умијеш се, тек обичаја ради. (Да ли се казало нешто?) Не. (У Калазу или овде у Ловри?) И овде то ради се, и тамо то исто. (Исто су се мушкарци и овде китили и тамо?) И-тамо се китили, да. *О-тог метну за шешир, ха, ха!* (И то само мушкарци?) Само мушкарци, да.

Велики део наведених примера интерференције на релацији информатор – истраживач јавља се редовно током теренских истраживања и на терену Србије и Црне Горе. Оно што усложњава рад са Србима у дијаспори јесте заправо велика дијалекатска и културолошка разноликост саме дијаспоре. Процес прилагођавања, као и процес касније елаборације прикупљеног материјала, биће потпуно различит у свакој од балканских, односно централноевропских земаља у којима данас живе Срби као аутохтоно становништво.

Литература

- Bourdieu 2003 – P. Bourdieu: Participant objectivation, *The Journal of the Royal Anthropological Institute* 9/2, 281–294.
- Дрљача 2003 – Д. Дрљача: Неке одлике народних обичаја Срба у Мађарској, *Друштвене науке о Србима у Мађарској*, Будимпешта, 89–100.
- Илић 2002 – М. Илић: Etnolingvistika u Srbiji, *Зборник Матице српске за славистику* 62, Нови Сад, 211–234.
- Илић 2003 – М. Илић: Terenski rad u Mađarskoj, *Lingvističke aktuelnosti* 10, Beograd 2003, www.main.amu.edu.pl/~sipkadan/la.htm

- Илић 2003а – М. Илић: Чипска свадба у казивању Јелене Љубе Николић, *Етнографија Срба у Мађарској* 4, Будимпешта, (у штампи).
- Илић et al. 2003 – М. Илић, В. Јовановић, Б. Милосављевић, Д. Ратковић, Б. Сикимић, С. Ћирковић: Култна места Косова и Метохије, *Баштина* 15, Лепосавић, 153–174.
- Kurzon 1998 – D. Kurzon, *Interpreting Silence: Discourse of Silence* (Pragmatics & Beyond New Series), Amsterdam.
- Лукић-Крстановић 2003 – М. Лукић-Крстановић: Срби у Батањи: методолошки оквир истраживања етничитета, *Друштвене науке о Србима у Мађарској*, Будимпешта, 123–130.
- Miloradović 2002 – S. Miloradović: Srpski jezik u Mađarskoj, *Lingvističke aktuelnosti* 10, <http://www.main.amu.edu.pl/~sipkadan/la.htm>
- Петровић 2002 – Т. Петровић: Етнолингвистичка грађа о Божићу код Срба у Белој Крајини, *Јужнословенски филолог* LVII, Београд 2002, 65–78.
- Petrović 2003 – T. Petrović: Terenska istraživanja Srba u Beloj Krajini u Sloveniji, *Lingvističke aktuelnosti* 10, Београд 2003, www.main.amu.edu.pl/~sipkadan/la.htm
- Петровић 2003а – Т. Петровић, Традиционална култура Срба у Белој Крајини у светлу процеса замене језика, *Исследования по славјанској диалектологији* 7, Москва (у штампи).
- Petrović 2003b – T. Petrović: Lingvistička ideologija i proces zamene jezika na primeru Srba u Beloj krajini, *Скривене мањине на Балкану*, Београд (у штампи).
- Половина 1996 – В. Половина, Страна лексика у разговорном језику, *О лексичким позјамљеницама*, Суботица – Београд, 59–67.
- Прелић 1995 – М. Прелић: *Срби у селу Ловри у Мађарској током двадесетог века*, Будимпешта 1995.
- Прелић 1997 – М. Прелић: Савремена српска заједница у Мађарској и њен етнички идентитет, *Етнографија Срба у Мађарској* 1, Будимпешта, 24–42.
- Прелић 2001 – М. Прелић: Матерњи језик код Срба у Мађарској као симбол етничког идентитета, *Етнографија Срба у Мађарској* 3, Будимпешта, 98–107.
- Sikimić 2001 – B. Sikimić: Terenska etnolingvistička istraživanja Srba u Mađarskoj, *Lingvističke aktuelnosti* 7, <http://www.main.amu.edu.pl/~sipkadan/la.htm>
- Sikimić 2002 – B. Sikimić: Terenska istraživanja u Medini, Mađarska, *Lingvističke aktuelnosti* 10, Београд, www.main.amu.edu.pl/~sipkadan/la.htm
- Сикимич 2002а – Б. Сикимич: От диалектног к етнодиалектном тексту, *Вопросы региональной лингвистики*, Волгоград, 30–40.
- Сикимић 2003 – Б. Сикимић: Етнолингвистичка истраживања северног Косова: култна места, Косовска Митровица, (у штампи)
- Сикимић 2003а – Б. Сикимић: Срби на Чепелској ади, етнолингвистички поглед, *Етнографија Срба у Мађарској* 4, Будимпешта (у штампи).
- Степановић 2003 – П. Степановић: О говорима Срба у Мађарској, *Друштвене науке о Србима у Мађарској*, Будимпешта, 223–232.
- Stević 1997 – S. Stević: *Analiza konverzacije*, Београд.
- Толстој 2002 – С. М. Толстој: Словенска етнолингвистика: проблеми и перспективе, *Глас СССХСIV Одељења језика и књижевности* 19, Београд, 25–36.
- Vučković 2000 – M. Vučković, Govor kajkavaca u Boki, *Јужнословенски филолог* LXI, Београд, 261–271.
- Vučković 2001 – M. Vučković, Višejezičnost u Banatu na primeru Hrvata kajkavaca, *Actele Simpozionului Banatul Jugoslav trecut istoric și cultural / Radovi Simpozijuma Jugoslovenski Banat istorijska u kulturna prošlost*, Novi Sad, 218–223.
- Vučković 2003 – M. Vučković: Kajkavci u Banatu: lingvistička situacija i polna diferencijacija, *Скривене мањине на Балкану*, Београд (у штампи).

858

Biljana Sikimić, Beograd

**CONTEMPORARY FIELD RESEARCH ON DIASPORA:
SERBS IN HUNGARY**

Summary

On the basis of examples from field research on Serbs in Hungary, the article illustrates difficulties in communication between researcher and respondent

Key words: Diaspora, Ethno-linguistics, Anthropological Linguistics, Transcript